

Sker der noget med sproget i naturen

Caspar David Friedrich (1774 -1840)

Der Wanderer über dem Nebelmeer
(1818).

Sker der noget med sproget i naturen

”Menneskets tilegnelse og forståelse af dets verden er sprogligt formidlet”

Martin Heidegger

Adskillelige forskere og forfattere af litteratur om udelivets betydning hævder, at naturen har indflydelse på vores måde at tænke på (Fredens, K.2005, Louv 2008, Hansen, M 2003) Der er heller ikke tvivl om, at hvis man ser på kunstens udtryk gennem tiderne, er naturen en inspirationskilde for såvel litteratur som billedkunst. Uanset ens natursyn er naturen nærværende som kulisse for vore aktiviteter og som ressource, og for mange har naturen også en værdi i sig selv (Fink, H 2002)

”Det gode fysiske rum beskytter, afgrænser, skaber vor identitet. Det giver trivsel, velvære og samspilsmuligheder, og samtidig har rummets æstetik en stor betydning for at vi kan opleve inspiration, identitet, kultur og værdier, men rummet har også indflydelse på det personlige rum, hvis kerne først og fremmest er emotionel. Når rummet vækker vores følelser bliver vi nærværende”. Fredens, K. 2005

Men hvordan skal naturoplevelsen være for at få indflydelse på den måde vi udtrykker os på?

I antologien “Saving Place”¹ gives eksempler på, hvordan naturen får indflydelse på den måde, vi udtrykker os på og oplever os selv. Ralf Waldo Emerson, (1803 – 1882) amerikansk essayist, forfatter og transcendentalist¹ beskriver i sit bidrag i bogen, at hvis naturen skal have indflydelse på sproget, er det nødvendigt at være i landskabet og være åben for den påvirkning, som naturen har på os. (Emerson 1836) Han skriver for eksempel ”*Stjernerne vækker en særlig ærbødighed, fordi selv om de altid er der, er de uopnåelige, men alle naturfænomener giver en slægtskabsfølelse, når ånden er åben for deres indflydelse*”². Med andre ord, vil mennesker, når de er nedsænket i og følsomme over for

---

¹ Sidney Dobrin(ed) 2009 Saving Places

² Emerson (1836) Language i Dobrin, S (ed) Saving Place

deres naturlige omgivelser, få en ubestridelig respekt og ydmyghed for dette fysiske miljø og dette har indflydelse på sproget.

Mens Emerson mener, at det er vigtigt at være i naturen for at få disse oplevelser, er den amerikanske forfatter Barry Lopez, (1945) -, som i sin non-fiktion ofte beskæftiger sig med relationen mellem den menneskelige kultur og det fysiske landskab³ fortaler for, at ærbødigheden og respekten kommer fra menneskets interaktion med naturen og bedst kan udtrykkes gennem fortællingen. Han siger, gennem storytelling vil læseren eller tilhøreren få den samme ærbødighedsfølelsesfølelse, som den der havde naturoplevelsen på førstehånd. Når det beskrives godt, kan den skrevne fortælling vække stærke følelser. Disse følelser vil måske endda være uden for rækkevidde for gennemsnitspersonen, der blot nyder en dag i naturen og ikke har den helt åbne og uforbeholdne tilgang til naturen, som Emerson taler om.

Disse to synspunkter giver et meget godt billede af diskussionen om førstehåndsoplevelsernes betydning i forhold til erkendelse, sansning og sprogudvikling i naturen. De er samtidig en god indledning til denne artikel, der er blevet til på basis af undertegnede undren over den særlige genre, mine studerende på friluftvejlederdannelsenⁱⁱ bruger, når de skal beskrive deres obligatoriske solodøgnⁱⁱⁱ i naturen. Opgaverne herfra synes at have en anden karakter end de opgaver, jeg ellers modtager fra de samme studerende.

Min oplevelse er, at der sker noget med sproget, når den studerende er ude i naturen og alene. Sproget bliver rigere og mere varieret, de har fokus på andre ting end det, de normalt fokuserer på, når de beskriver friluftslivet.

Min undersøgelse

Jeg forsøger at undersøge det særlige i disse opgaver ved at lave en slags genreanalyse. Jeg er inspireret af Vijay Bhatia, professor i Engelsk ved Hong Kong City University^{iv}.

Bhatia anbefaler en 7-punktsanalyse af teksten, hvor første trin er at placere teksten i en situationel kontekst, ved på overfladeniveau at se på tekstens indhold, layout, genrens normer og ens eget kendskab til teksten. Dette trin opfatter jeg som min første undren over og opmærksomhed på, at teksterne adskiller sig fra de opgaver, jeg normalt modtager fra de friluftvejlederstudierende. Dette skal forstås som, at jeg som underviser møder teksten med en forventning om en særlig genre – her

---

³ 3, sidst i bogen "Homeground: Language for an American Landscape" (Lopez 2010)

den ”skriftlige opgave” fra studerende, hvis tidligere arbejder jeg er bekendt med. Jeg har nærlæst 28 solodøgnsopgaver, hvoraf de femten stammer fra mine egne studerende og de resterende er opgaver, jeg har modtaget fra en kollega, der underviser på sammen uddannelse⁴ Til at sammenligne har jeg brugt femten opgaver fra mine egne studerende, hvor opgavekravene er sammenlignelige med de, der er i Solodøgnsopgaven, det vil sige en relativ åben opgaveform, hvor kraven til opbygningen af opgaven ikke er specificeret.

Opgavernes ordlyd er henholdsvis:

B: Solodøgnsopgave: Giv en beskrivelse af hvor turen gik hen, hvordan havde du organiseret overnatning (tilladelse? - i det fri, shelter eller måske i bivuak – mad/drikke) og sidst, men ikke mindst en beskrivelse af dine tanker om dine oplevelser.

A: Opgave til sammenligning: Beskriv hvad Friluftsliv er for dig. Min. 2400 anslag og maks. 4800 anslag

Det er altså begge opgaver, hvor de studerende bliver bedt om at give en beskrivelse af et emne. Der er ikke krav om hverken analyse eller diskussion. Begge opgaver beder om en personlig udlægning, i den første af en konkret naturoplevelse og i den anden i deres måde at se på friluftslivet på. Forskellen på opgaverne er at første opgave kræver, at man går ud og får en førstehåndsoplevelse for at skrive den, mens den anden bliver lavet hjemme ved skrivebordet.

I trin 2 i Bahtias model ser man på, hvilken litteratur, der i øvrigt eksisterer om den genrer man ønsker at analysere. I forhold til, hvad jeg forventer, er det typisk opgavelitteratur, eksemplificeret ved ”Den gode opgave”⁵ Jeg kunne have valgt at se på genrer som rejsebeskrivelser, dagbøger og lignende, men jeg vælger at se på solodøgnsopgaven, som en opgave i lighed med andre opgaver, jeg har modtaget. Altså opgaver hvor kravene ligner kravene i solodøgnsopgaverne. Den skriftlige beskrivende opgave, vil som regel kunne siges at have en refererende funktion, altså at hensigten er

---

⁴ Friluftsvejlederuddannelsen i VIAUC

⁵ Rieniche, L Jørgensen, P.S.. (2008)Den gode opgave

at omtale et emne så objektivt som muligt. Samtidig vil studenteropgaven som regel være bygget op efter ”god opgaveskik” altså med indledning, problemformulering og så videre.⁶

I trin 3 fokuserer man på de kontekstuelle forhold, der kan have indflydelse på udformningen af en given genre. Man kan sige, at det der er særligt her, er at de studerende (afsenderen) tilbringer minimum et døgn alene i naturen. De er blevet bedt om at undlade at medbringe mobiltelefoner og andet elektronisk udstyr. Turene foregår i november/december, det vil sige på en årstid, hvor det hele er lidt hårdere, end man er vant til, og at man derfor måske kan mærke sig selv lidt mere. Det skal også bemærkes at friluftvejlederstuderende er en meget varieret gruppe, de studerende har forskellig baggrund, nogle har en mellemlang videregående uddannelse og nogle har en kortere uddannelse. Det er generelt ikke mennesker med store erfaringer i at formidle stof skriftligt.

I trin 4 vælges om man vil arbejde kvantitativt eller kvalitativt med analysen. Jeg bruger her den metode, som man ville bruge, når man i arbejdet med interviewanalyse skaber mening ad hoc.⁷ (Kvale, S. 2006), hvilket har bragt mig frem til at se på følgende:

- Disponering af teksten
- Det anvendte sprog i forhold til brugen af malende beskrivelser, som jeg undersøger ved at se på mængden og arten af adjektiver og adverbier,
- Brugen af besjæling og personifikation
- Graden af specifikation af de beskrevne fysiske omgivelser.

I trin 5 ser man på den institutionelle kontekst, som her er, at modtageren er underviseren og opgaven er en del af en række afleveringer, der skal til for at bestå 3. modul på uddannelsen. Opgaven vil typisk vil være en tekst, der består i en indledning, som beskriver, hvad opgavens mål er, herefter en beskrivelse i saglige vendinger af emner, metoder og begrundelser og afsluttende med en konklusion. Som nævnt under trin tre er friluftvejlederstuderende en gruppe, der ikke har stor erfaring med skriftlig formidling, og de opgaver jeg ellers møder fra denne gruppe er ligesom de 15 opgaver jeg sammenligner med ofte skrevet i et lidt stift sprog uden den store variation. Jeg mener at denne udtryksform, hænger sammen med, at man som studerende gerne vil skrive på den

---

⁶ For eksempel Rieniche, L Jørgensen, P.S.. (2008)Den gode opgave

⁷ Kvale s.201

måde, man forestiller sig tilfredsstillende underviseren bedst, hvilket jo egentlig er fornuftigt nok. Men når man ikke er skrivevant bliver sproget ofte lidt stift, netop fordi det ikke er ens eget.

I trin 6 laves sproganalysen. I Bhatias models kan dette gøres på flere niveauer, man kan på første niveau se på det grammatiske indhold, og på niveau to se på, hvordan sproget i teksterne er opbygget, hvilket skal hjælpe til at forklare, hvorfor der skrives på en bestemt måde i en given genre. Hver genre har en række sproglige egenskaber, og når man undersøger dem på sætningsniveau mener Bhatia at det er muligt at finde forklaring på, hvorfor der skrives på en bestemt måde.

I trin 7 i Bhatias analysemodel skal man for at nuancere analysen yderligere inddrage fagkendere, her har jeg modtaget et konstruktivt bidrag fra lektor Gerd von Buchwald Lütken

Resultater

Solodøgnsopgaverne er gennemsnitlig på 2 normalsider og er alle på nær to⁸ bygget op som fortløbende fortællinger, der indleder med kortfattet og sagligt at beskrive planlægningen, herefter kommer en malende beskrivelse af selve turen, der afsluttes med at være tilbage ved udgangspunktet, som enten er parkeringspladsen, hvor bilen blev efterladt eller hjemme i egen bolig. Fortællingerne er i enkelte tilfælde krydret med digte, tegninger eller fotos.

Der er generelt to foci i turbeskrivelserne. Det ene fokus er det rent praktiske om det at tænde bål, lave mad og slå lejr. Her ligner sproget, det jeg kender fra de andre studenterarbejder. Det vil sige kort og temmelig præcist uden brug af mange beskrivelser.

Det andet fokus er de fysiske omgivelser, det vil sige landskabet og vejret. Disse beskrivelser er generelt særdeles levende beskrevet ved brug af mange malende adjektiver og adverbier og mange metaforer dels i form af de mere dagligdags metaforer, som for eksempel at tiden efter det er blevet mørkt og man sidder ved bålet ”*slæber sig af sted*” eller når det handler om vejret at ”*vinden pisker af sted*”, dels i form af besjælinger (konkrete genstande tilføjes menneskelige egenskaber, som for eksempel, når der skrives at ”*træet strakte sine grene søgende mod himlen*”) og personifikationer (abstrakte begreber tillægges menneskelige egenskaber eller kvaliteter, som for eksempel, når der skrives at ”*mørket sneg sig ind på mig*”).

---

⁸ Disse to opgaver er bygget op som opgaver er flest og sproget ligner det sprog som beskrives i de opgaver jeg sammenligner med

I forhold til adjektiver og adverbier, kan man sige, at sproget i solodøgnsopgaverne er langt mere varieret, end jeg kender det fra opgaveskrivning normalt, hvilket bekræftes af de femten opgaver (s.s.3) jeg har nærlæst som sammenligningsgrundlag, disse er nærmest støvsuget for adjektiver og adverbier, og når der endelig bruges malende beskrivelser er det med mere almindelige ord som ”*dejlig skov*”, ”*frisk luft*”, ”*koldt vand*” eller ”*varm nat*”, mens der i Solodøgnrapporterne ses et langt mere varieret brug af sproget, for eksempel ”*dybsort stjernegrund*”, ”*bleg og træt sol*”, ”*hæsblæsende fart*”, ”*forkrøblet og forvasket skov*”.

I brugen af besjælinger og personifikationer er forskellene også tydelige. Der er stort set ikke gjort brug af besjæling eller personifikation i opgaverne om friluftslivet, der er i alt fem eksempler på sådanne i de femten læste opgaver, og her er der tale om noget, man måske kunne kalde klicheer som for eksempel ”*naturens væsen*”, mens der i Solodøgnrapporterne er et væld af disse to varianter af metaforen. Dels er der mange af det, man kunne kalde almindelig anerkendte besjælinger som ”*vinden lægger sig*”, ”*det frådende hav*” ”*solen får magt*”, men herudover er der en del som måske er knap så gængse i almindelig hverdagsdansk, som for eksempel ”*himlens vindue åbnede sig*”, ”*havet ånder tyst*” ”*bålet knitrer og sender små stjerner af sted*”, ”*det er som om hver enkelt stjerne har sit eget ur*” og ”*den næste række træer stod med blottede rødder og var klar til at ta’ springet*”.

Det sidste jeg har kigget på er detaljeringen i naturbeskrivelserne og også her er forskellene markante. Hvor de studerende i friluftslivsopgaven generelt ikke kommer de fysiske omgivelser nærmere end ”*Naturen*”, ”*Dyr*”, ”*Planter*”, bliver omgivelserne beskrevet langt mere detaljeret, dels ved de omtalte malende beskrivelser, men også en mere korrekt naturvidenskabelig klassificering af det oplevede, her er naturen udspecificeret som særlige naturtyper ”*strandeng, højmose, fyrreskov, bøgeskov*” og så videre og de forskellige elementer er beskrevet ved deres naturvidenskabelige navn *kronhjort, guldsmed, bøgetræ, moler og diplokraterion sandsten*.

Hvad kan man sige om disse resultater

I de to typer opgave, hvor den ene er baseret på førstehåndsoplevelsen alene i naturen, og den anden er baseret på et mere teoretisk grundlag i form af en beskrivelse af, hvad man har læst og hørt om friluftsliv, og hvordan man tænker man kan bruge det er forskellene tydelige.

I solodøgnsopgaverne ser man overordnet en fortælling, der gennemløber en tur fra start til slut, men teksttyperne ændrer sig under vejs. Først kommer planlægningsfasen, der kort og konkret beskriver, hvad man vil og hvordan man vil gøre det. Her er arbejdet ved skrivebordet. Den næste fase er selve turbeskrivelsen, som består af både ekspressive og poetiske teksttyper. I den ekspressive tekst er fokus på afsenderens holdning og følelser, og den fungerer dagbogsagtigt: ”*Da jeg ved, at jeg ind i mellem er udstyret med en lidt for god fantasi, så sørgede jeg for, at der ikke blev for meget den kunne leve af... på den måde kunne jeg slippe for underlige ideer om, hvilke (fantasi-)væsner, der kunne kigge på mig derinde fra*” eller ”*Stranden skuffede mig på grund af de bjerge af affald der lå*”. I den poetiske teksttype ser man sproglige billeder og i nogle tilfælde direkte lyriske indslag, i form af for eksempel haikudigte.

Den genre opgaverne ligger nærmest er Robinsonaden. En Robinsonade betegner en litterær genre, som drejer sig om at klare sig alene, afsondret fra det samfund, man kommer fra. I romantikken blev Robinsonaden særlig populær som en hyldest til naturen, der kunne lære mennesket alt det væsentlige om tilværelsen, hvis blot man kunne åbne sig og lytte. Genren er opkaldt Daniel Defoes bog: *Robinson Crusoe*, som udkom i London i 1719. Det er en roman, der rummer såvel oplysningstidens saglige og nytteorienterede syn på naturen som romantikkens følelseladende og højstemte opfattelse af naturen, som det vilde og uberørte, der står i modsætning til civilisationens ødelæggende magt. Den oprindelige Robinson Crusoe var ingen børnebog, men Jean-Jacques Rousseau, der har haft stor indflydelse på dansk opdragelsestænkning, så dens opdragende muligheder. Hen mod 1700-tallets slutning blev grunden lagt med den tyske pædagog J.H. Campes *Robinson der Jüngere* (1779-80). Campes idylliserende version forener oplysningstidens kristendom med Rousseaus opdragelsestanker og lader en kærlig far fortælle den belærende historie for sine undrende børn⁹.

Når de studerende vælger denne genre, er det derfor ikke et bevidst valg, men et resultat af en kulturel arv. Denne kulturarv som også afspejler sig i vores natursyn. Der er sket et skift i natursynet - i al fald i den vestlige verden - fra det nytteprægede til det rekreative natursyn. Mennesket er kommet på afstand af naturen, og indgår ikke længere i et produktivt forhold med den. Den fraværende afhængighed af naturen har åbnet for et sentimentalt forhold til naturen. Selv om der måske er en stadig større bevidsthed om, at den måde vi behandler naturen på har betydning for vores overlevelse, så er det stadig de færreste, der er bevidste om, at de er direkte afhængige af

---

⁹ Den store danske, Gyldendals åbne encyklopædi fundet på nettet 23.7.2011

naturen som ressource til deres overlevelse. Det handler stadig om menneskets brug af naturen, og er på den måde et antropocentrisk natursyn, hvor mennesket projicere sin egen sentimentalitet ud i naturen, og mener at kunne bruge naturoplevelsen til at få svar på livets store (og små) spørgsmål. Til denne sentimentale brug af naturen hører en særlig udtryksform. Det er netop det Emerson hævder, når han understreger nødvendigheden af at være derude i naturen og åbne sig for at kunne bruge oplevelsen og udvikle sig.

Set fra et outdoor pædagogisk synspunkt er det interessant, hvis denne lille caseundersøgelse er generaliserbar – sker der virkelig noget med sproget, når læringsrummet er naturen? Og hvad betyder det at man er på egen hånd og har god tid? Vi ved endnu ikke meget om det. Der er ikke lavet mange undersøgelser af, hvad ophold i naturen betyder for sproget. I Danmark findes en enkelt undersøgelse, hvor Lene Herholt (Herholdt 2003) har lavet en sammenlignende undersøgelse af børns mundtlige kommunikation i henholdsvis klasseværelset og skoven. Hun når frem til at børnenes sprog i klasseværelset er domineret af beskrivende sprogfunktioner, mens sproget i skoven domineres af udforskende sprogfunktioner. I læringssammenhæng er det interessant at se på denne kontekstualitet i sprogbrugen, i Lene Herholdts undersøgelse handler det dels om rummet, dels om at det er en undervisningssituation, der beskrives, hvor sprogfunktionerne knytter sig til undervisning/læring i form af et henholdsvis beskrivende og undersøgende sprog. I min undersøgelse handler det også om rummet, men i dette tilfælde er det en personlig oplevelse, alene i naturen, hvor der hører andre kulturelle koder til og dermed en anden udtryksform, hvor følelser og sentimentalitet får plads. Og hermed en ganske betragtelig udvidelse af anvendt vokabularium. Derfor er konklusionen på denne artikel at flere dybere gående undersøgelser af naturens indflydelse på sprogudvikling ville være anbefalelsesværdigt. Dette ikke mindst i lyset af det aktuelle fokus der er sproglig udvikling og hertil knyttede læringsformer og undervisningsmetoder.

ⁱ **Transcendentalisme** er en Amerikansk litterær, politisk og filosofisk bevægelse opstået i 1830'erne Ophavsmanden til bevægelsen var poeten og essayisten Ralf Waldo Emerson. Bevægelsen var inspireret af engelsk og tysk

romantisisme, Herder og Schleiermachers bibelkritik og Humes skepticisme. Trancendentalisterne arbejdede med en ide om, at der var en ny æra på vej. De kritiserede det moderne samfund for ureflekteret konformisme og var fortalere for, at det enkelte menneske skulle skabe sin egen relation til universet. Denne relation skulle søges i ensomhed naturen. (kilde: <http://plato.stanford.edu/entries/transcendentalism/> hentet 01.07.2011)

ⁱⁱ **Friluftsvejlederuddannelsen** er en 1-årig efter- og videreuddannelse i friluftsliv. Uddannelsen henvender sig til alle, der varetager, eller gerne vil varetage undervisning i eller vejledning om friluftsliv, natur, miljø og kultur for forskellige målgrupper. På uddannelsen er en stor del af kursisterne folkeskolelærere eller pædagoger. På studiet arbejdes med friluftsliv i både teori og praksis og undervisningen er derfor præget af mange forskellige undervisningsformer, ture, praksis, litteraturstudier, gruppearbejde, rapport- og opgaveskrivning samt projektarbejde.

ⁱⁱⁱ **Solodøgn**

Den studerende på friluftsvejlederuddannelse skal på sit 3. modul foretage en egenfærd til et naturområde og bruge et døgn her alene. De skal overnatte primitivt, lave deres mad på bål eller trangia. Der henstilles til at de ikke medbringer mobiltelefoner eller andet elektronisk kommunikationsudstyr

ⁱⁱⁱ **Vijay Bhatia** is a Professor in the Department of English at the City University of Hong Kong. He is also the founding President of the Asia-Pacific Association of LSP and Professional Communication. He is well-known for his work in critical genre analysis of professional discourse. He has widely published internationally on the analyses of legal, business, newspaper, and advertising genres; ESP and Professional Communication (Theory and Practice); simplification of legal and other public documents; and cross-cultural and disciplinary variation in professional discourses. Fra Hong Kong University's hjemmeside. Fundet 05.08.201

Litteratur

Agger,P.(red) (2005) Naturens værdi. Gads forlag

Bhatia, Vijay K. (1993) *Analysing genre: Language use in professionalsettings*. Longman, London.

Gottlieb Hansen, A.B. (2004)Natarsyn og naturforvaltning – en undersøgelse af sammenhængen mellem holdning og handling. Roskilde universitet

Lopez, B. (2010) Home Ground: Language for an American Landscape . Trinity University Press

Dobrin, S (2005) *Saving place*. New York: McGraw-Hill

Emerson, R W. (2005) "Language." I *Saving Place: An Ecomposition Reader*. Ed. Sidney.,. 5-9.

Fibiger, J., Lütken, G, v B, Mølgaard, N. (2008) *Litteraturens tilgange*, Akademia

Fredens, K: (2005) *Når tingene taler til os*. Udeskole.dk

Hansen, L.K, *Kognitive metaforer* (2006), dansklærerforeningen

Hansen, Mogens (2003): *Kolbøtter, kundskaber og magi. I: Christiansen, Jørgen Løy m.fl.: Børn og natur - hvorfor og hvordan*

Herholdt, L. (2003) *Sprogbrug og sprogfunktioner i to kontekster – en undersøgelse af det danskfaglige potentiale i udeundervisningen i naturklassen på Rødkilde skole*. Danmarks pædagogiske universitet

Kvale, S (2006) *Interview – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. Hans Reitzels forlag

Lopez, Barry. (2005) "Landscape and Narrative." I *Saving Place: An Ecomposition Reader*. Ed. Sidney Dobrin. New York: McGraw-Hill.,. 39-45.

Louv, R. (2008) *Last Child in the woods*, Algonquin Books

Rask, K. (1995), *Stilistik*, Hans Reitzels forlag

Sørensen, J. (2010), *Stilistisk analyse*. Systime

^{iv} Vijay Bhatia is a Professor in the Department of English at the City University of Hong Kong. He is also the founding President of the Asia-Pacific Association of LSP and Professional Communication. He is well-known for his work in critical genre analysis of professional discourse. He has widely published internationally on the analyses of legal, business, newspaper, and advertising genres; ESP and Professional Communication (Theory and Practice); simplification of legal and other public documents; and cross-cultural and disciplinary variation in professional discourses. Fra Hong Kong University's hjemmeside. Fundet 05.08.201